

УДК 343.3.7(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.11>

Віталій Валерійович Сокурєнко,

кандидат юридичних наук,

Одеський державний університет внутрішніх справ,

факультет підготовки фахівців для органів досудового розслідування,
кафедра кримінального права та кримінології (доцент);

<https://orcid.org/0000-0001-6879-7376>,

e-mail: 1313sakur@gmail.com

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ
ВОЄННО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ:
АНАЛІЗ СКЛАДІВ ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ**

Обґрунтовано необхідність кримінально-правового аналізу воєнно-насильницької злочинності з огляду на тривалий збройний конфлікт на території України, анексію частини її територій та відкриті заклики російської влади до знищення української нації, розпалювання ненависті до всього, що ідентифікує Україну як суверенну незалежну державу. Запропоновано класифікацію воєнно-насильницьких злочинів у контексті збройного конфлікту в Україні залежно від категорії потерпілих. Проаналізовано й уточнено існуючі підходи щодо тлумачення в процесі правозастосовної діяльності окремих ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін складів відповідних воєнно-насильницьких злочинів та надано рекомендації, спрямовані на формування єдиної правозастосовної практики щодо їх кримінально-правової кваліфікації.

Ключові слова: воєнно-насильницькі злочини, класифікація, кримінально-правова кваліфікація, порушення законів та звичаїв війни, комбатант, цивільне населення.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Сучасна кримінально-правова політика перебуває у стадії неперервних змін, зумовлених умовами воєнного стану в Україні. Ці зміни відбуваються як на рівні правотворчості, так і на рівні правозастосування низки кримінально-правових норм, покликаних своєчасно й ефективно протидіяти різним проявам злочинності [1, с. 131].

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз окремих кримінально-правових заборон, покликаних забезпечувати безпеку військовослужбовців та цивільного населення від низки протиправних посягань насильницького характеру в умовах широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, вчинення яких має численні прояви. Ці кримінально-правові заборони представлені окремими кримінально-правовими нормами Особливої частини Кримінального

кодексу України (далі – КК України), що становлять групу воєнно-наси́льницьких злочинів. Їх кримінально-правовий аналіз викликає чимало дискусійних моментів, передусім пов'язаних зі з'ясуванням змісту та впливом окремих об'єктивних і суб'єктивних ознак відповідних складів протиправних посягань на їх кримінально-правову кваліфікацію, що невимушено ускладнюють реалізацію кримінально-правової політики із протидії воєнно-наси́льницьким злочинам зусиллями акціо­нального кримінального законодавства. Це, власне, й зумовлює актуальність і своєчасність обраної проблематики наукової публікації.

Стан дослідження проблеми

Різним аспектам кримінально-правового реагування на вчинення воєнно-наси́льницьких злочинів прямо або опосередковано приділялася увага у працях О. О. Дудорова, В. М. Киричка, В. О. Миронової, Р. О. Мовчана, Р. С. Мкртчяна, Ю. В. Орлова, М. І. Панова, Є. О. Письменського, С. О. Харитонова, А. В. Савченка, М. І. Хавронюка. Незважаючи на наявні наукові розроблення згаданих науковців, присвячені протидії воєнно-наси́льницькій злочинності, вирішення проблем кримінально-правового реагування на вчинення воєнно-наси́льницьких злочинів у формі покладання на винних осіб кримінальної відповідальності є далеким від свого остаточного завершення, оскільки окремі позиції названих дослідників є неоднозначними, а в певних аспектах ці позиції є закликом до наукової дискусії. Зокрема, потребує подальшого наукового обговорення питання визначення суб'єкта такого різновиду воєнно-наси́льницької злочинності, як порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України), а також особливості кримінально-правової кваліфікації цих проявів протиправної поведінки з урахуванням множинності кримінальних правопорушень тощо. У зв'язку із цим проведення подальших наукових розвідок з метою вироблення науково обґрунтованих рекомендацій, пов'язаних із застосуванням кримінально-правових заборон воєнно-наси́льницького характеру, є виправданим та має вочевидь не лише наукове, а й практичне значення.

Мета і завдання дослідження

Метою наукової публікації є здійснення кримінально-правового аналізу складів воєнно-наси́льницьких злочинів. З урахуванням поставленої мети було послідовно вирішено такі *завдання*: запропоновано класифікацію воєнно-наси́льницьких злочинів у контексті збройного конфлікту в Україні залежно від категорії потерпілих; проаналізовано й уточнено наявні доктринальні позиції щодо роз'яснення змісту окремих ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін складів відповідних воєнно-наси́льницьких злочинів; надано рекомендації, спрямовані на формування єдиної правозастосовної практики щодо їх кримінально-правової кваліфікації.

Наукова новизна дослідження

Подальшого розвитку дістали наукові уявлення про критерії відмежування окремих воєнно-насильницьких злочинів між собою та від злочинів проти людяності.

Виклад основного матеріалу

Системний аналіз положень чинного кримінального законодавства України дозволяє воєнно-насильницькі злочини в контексті збройного конфлікту в Україні поділити на дві умовні групи злочинів залежно від категорії потерпілих від їх учинення. Першу групу таких протиправних посягань становлять воєнно-насильницькі злочини проти цивільного населення. Вона містить такі види злочинів: а) насильство над населенням у районі ведення бойових дій (ст. 433 КК України); б) порушення законів та звичаїв війни щодо згвалтування та сексуального насильства (ч. 1 ст. 438 КК України); в) порушення законів та звичаїв війни щодо поневолення та катування (ч. 1 ст. 438 КК України); г) порушення законів та звичаїв війни щодо насильницького переміщення цивільного населення (ч. 1 ст. 438 КК України); ґ) порушення законів та звичаїв війни щодо умисного вбивства цивільного населення (ч. 2 ст. 438 КК України); д) геноцид (ст. 442 КК України).

Другу групу воєнно-насильницьких протиправних посягань становлять воєнно-насильницькі злочини проти військовослужбовців. Вони представлені: а) поганим поведінням із військовополоненими (ст. 434 КК України); б) порушенням законів та звичаїв війни щодо жорстокого поведіння з військовополоненими, в тому числі у випадках застосування заборонених засобів, методів ведення війни, внаслідок яких військовослужбовець визнаний потерпілим (ч. 1 ст. 438 КК України).

Кримінально-правовий аналіз воєнно-насильницьких злочинів проти *цивільного населення* (ст. 433, ч. 1 ст. 438, ст. 442 КК України) зумовлює акцентування уваги на таких особливостях тлумачення їх об'єктивних та суб'єктивних ознак.

Так, дослідження спеціальної юридичної літератури засвідчує, що *основним безпосереднім об'єктом* воєнно-насильницького злочину, передбаченого ст. 433 КК України, є порядок дотримання звичаїв та правил введення війни. *Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом* цього злочину є здоров'я людини та (або) відносини власності. *Потерпілим* від цього злочину є цивільне населення, під яким розуміють «цивільних осіб, які мешкають або перебувають у районі воєнних дій, не входять до складу збройних сил та не беруть участі у масових стихійних збройних виступах, у тому числі біженці, евакуйовані, примусово переселені супротивником та інші особи, які з тих чи інших причин опинилися в районі воєнних дій» [2, с. 1330].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого частинами 1 і 2 ст. 433 КК України, альтернативно становить одну з трьох можливих форм його вчинення, а саме: 1) різні форми фізичного або психічного насильства щодо населення в районі воєнних дій; 2) протизаконне знищення майна, що належить населенню, під приводом воєнної необхідності; 3) протизаконне відібрання майна, яке належить населенню, під приводом воєнної необхідності; розбій щодо населення в районі воєнних дій. Конструктивною ознакою основного та кваліфікованого складу цього злочину є місце його вчинення – район воєнних дій. *Суб'єктивна сторона злочину* характеризується умисною формою вини. *Суб'єкт злочину* – «військовослужбовець Збройних Сил України та інших військових формувань, що перебуває в районі воєнних дій» [2, с. 1330].

Наступним злочином, що входить до групи воєнно-насильницьких злочинів проти *цивільного населення*, є злочин, передбачений ст. 438 КК України. Його особливість полягає в тому, що цей злочин одночасно є воєнно-насильницьким злочином не лише проти цивільного населення, а й проти *військовополонених* в окремих своїх формах. У зв'язку із цим подальший кримінально-правовий аналіз цього злочинного посягання буде здійснений одночасно у розрізі двох вищезгаданих класифікаційних груп.

Основним безпосереднім об'єктом складу цього злочину слід вважати визначений міжнародним правом порядок ведення війни або збройних конфліктів різного характеру. Додатковим об'єктом може бути життя та здоров'я, власність, честь і гідність особи. *Потерпілими є військовополонені та цивільне населення*. До військовополонених, як відомо, відносять «особовий склад збройних сил сторони конфлікту і членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил, що опинилися під владою супротивника» [2, с. 1341].

Характеризуючи *об'єктивну сторону* цього злочинного посягання, слід зазначити, що під час встановлення відповідних альтернативних форм об'єктивної сторони цього злочину слід звертатися до численної кількості (близько трьох десятків) міжнародних договорів, у яких закріплені положення про воєнні злочини. За справедливим зауваженням окремих вітчизняних дослідників це не може не ускладнювати не лише розслідування, а й судовий розгляд відповідних кримінальних справ. Отже, диспозиція частин 1 і 2 ст. 438 КК України є яскравим прикладом бланкетної диспозиції, що вимагає від суб'єкта правозастосування звертання до численних міжнародних конвенцій, підписаних і ратифікованих Україною [3; 4].

Ознайомлення зі змістом диспозиції ч. 1 ст. 438 КК України засвідчує, що основний склад цього злочину сконструйований у вигляді формального складу злочину, в якому обов'язкове значення мають

альтернативно визначені в законі форми вчинення цього протиправного діяння та обстановка вчинення злочину – стан війни або збройний конфлікт.

У зв'язку із цим зазначимо, що, з одного боку, різні прояви цього воєнно-насильницького злочину проти *цивільного населення або військовополонених*, зокрема порушення законів і звичаїв війни щодо згвалтування та сексуального насильства, поневолення і катування, насильницького переміщення цивільного населення, є різновидами першої можливої форми об'єктивної сторони основного складу цього злочину – *жорстокого поводження з військовополоненими або цивільним населенням* (ч. 1 ст. 438 КК України). При цьому порушення законів та звичаїв війни стосовно умисного вбивства військовополоненого та цивільного населення становить ознаки об'єктивної сторони складу кваліфікованого різновиду цього злочину (ч. 2 ст. 438 КК України), незалежно від констатації будь-якої форми об'єктивної сторони, визначеної у ч. 1 ст. 438 КК України.

З іншого боку, проявом цього воєнно-насильницького злочину проти *військовополонених* є і *застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом*, унаслідок яких військовослужбовці, що опинилися під владою супротивника, тобто набули статусу військовополонених, визнаються потерпілими. Під застосуванням засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, розуміють використання заборонених видів озброєння боєприпасів і військової техніки, що мають невибіркову дію або невибірковий характер (напалмові, кулькові, касетні, фосфорні бомби, нейтронні бомби, запальновальна та лазерна зброя, розривні снаряди, мініпастки тощо), методів ведення воєнних дій, які завдають широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу тощо. *Суб'єктивна сторона* цього злочину характеризується умисною формою вини. *Суб'єкт* – загальний, а у формі віддання наказу про вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 438 КК України, – службова особа (цивільна або військова) [5, с. 490–492].

Окремим воєнно-насильницьким злочином проти *цивільного населення* є злочин, передбачений ст. 442 КК України. *Основним безпосереднім об'єктом* геноциду є безпека людства, мирне співіснування держав, права і свободи їх народів незалежно від національності, раси, ставлення до релігії цих народів. *Додатковим об'єктом* є життя і здоров'я, права й інші інтереси національної, етнічної, расової або релігійної групи. *Потерпілими* від цього злочину є представники будь-якої конкретної національної, етнічної, расової або релігійної групи. *Об'єктивна сторона основного складу* геноциду виражається в одній із таких дій: 1) позбавлення життя членів цієї групи; 2) заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень; 3) створення для групи життєвих умов,

розрахованих на її знищення; 4) скорочення дітонародження чи запобігання йому у такій групі; 5) насильницька передача дітей представникам іншої групи. Кваліфікований склад геноциду (ч. 2 ст. 442 КК України) передбачає відповідальність за такі суспільно небезпечні дії: 1) публічні заклики до вчинення дій, що утворюють геноцид; 2) виготовлення матеріалів із закликами такого змісту з метою розповсюдження; 3) розповсюдження таких матеріалів. Цей злочин сконструйований у вигляді формального складу злочину. *Суб'єктивна сторона* – умисна форма вини та наявність *мети* злочину – повне або часткове знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи. *Суб'єкт* злочину – загальний [6, с. 694–695].

Военно-насильницькі злочини проти військовослужбовців у контексті збройного конфлікту в Україні, з урахуванням наведених особливостей ст. 438 КК України для класифікації цих злочинних посягань за критерієм потерпілого, представлені злочином, передбаченим ст. 434 КК України. *Основним безпосереднім об'єктом* цього злочину є визначений міжнародним правом порядок та правила поводження з військовополоненими під час війни або збройного конфлікту. *Додатковим об'єктом* можуть бути честь, гідність, життя чи здоров'я потерпілих, якими визнаються військовополонені. *Об'єктивна сторона злочину* характеризується вчиненням альтернативно суспільно небезпечного діяння у формі: 1) поганого поводження з військовополоненими, яким завдається шкода здоров'ю особи, порушуються її права, честь або гідність: а) яке мало місце неодноразово; б) пов'язане з особливою жорстокістю; в) спрямоване проти хворих і поранених; 2) недбалого виконання обов'язків щодо хворих і поранених осіб, що полягає у злочинно недбалому виконанні обов'язків з надання вказаним особам лікарської допомоги і догляду за тими з них, хто цього потребує. *Суб'єктивна сторона* – умисна форма вини у разі поганого поводження з військовополоненими та необережна форма вини у випадках недбалого виконання обов'язків щодо хворих і поранених. *Суб'єктом* може бути як будь-який військовослужбовець, так і особи зі складу армії супротивника, які залучаються для надання лікарської допомоги хворим та пораненим військовополоненим [5, с. 483–485].

Щодо особливостей кваліфікації згаданих воєнно-насильницьких злочинів за окремими об'єктивними та суб'єктивними ознаками складів цих злочинів зазначимо таке.

По-перше, конкретизуючи суб'єкта злочину, передбаченого ст. 438 КК України, окремі вітчизняні фахівці звертають увагу на те, що відповідальність за різні форми порушення законів та звичаїв війни несуть: 1) комбатанти – як з боку держави-агресора, так і з боку України. У цьому випадку йдеться про: а) особовий склад збройних сил сторони конфлікту; б) членів організованих рухів опору; 2) членів

особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує як військовополонених; 3) особи, уповноважені надавати накази комбатантам; 4) цивільні особи, які взяли зброю в руки і не приєдналися до військового формування [3; 7, с. 80].

Ю. В. Орлов щодо цього зазначає, що злочин, передбачений ст. 438 КК України, можуть вчинити два види спеціальних суб'єктів: бойові суб'єкти, тобто комбатанти, та суб'єкти забезпечення окупації. У зв'язку із цим учасники різного роду незаконних збройних формувань, які не перебувають у складі збройних сил країни, що є учасником міжнародного збройного конфлікту, зокрема найманці, не є суб'єктами цього злочину. Наприклад, учасники так званої приватної військової компанії Вагнера не є суб'єктами воєнного злочину, передбаченого ст. 438 КК України. Натомість дії суб'єктів забезпечення окупації у випадках учинення ними викрадень, незаконного позбавлення волі, катувань слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 438 КК України, тобто за відповідними ознаками як жорстоке поводження із цивільним населенням [8, с. 57–63].

На думку Г. Анісімова, «за ст. 438 КК України до відповідальності можуть бути притягнуті як комбатанти, так і некомбатанти. Однак притягнення до відповідальності некомбатантів найімовірніше є винятком із правил, оскільки більшість таких злочинів, як порушення законів та звичаїв війни, вчиняється комбатантами»¹.

Велика Палата Верховного Суду наголошує на тому, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 438 КК України, можуть бути як комбатанти, так і члени будь-яких інших збройних формувань незалежно від їх юридичного статусу і наявності чи відсутності певного посадового становища, в тому числі представники окупаційної адміністрації, які, наприклад, діючи від імені та/або в інтересах окупаційної держави, примусово залучали потерпілих до будівництва й облаштування захисних споруд для забезпечення стратегічних і тактичних потреб окупаційної армії².

Отже, є всі підстави вважати, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 438 КК України, можуть бути не лише комбатанти, а й інші

---

¹ Під час кваліфікації дій особи як порушення законів та звичаїв війни важливим є встановлення контекстуального аспекту // Судова влада України : офіц. сайт. 04.07.2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1291154> (дата звернення: 13.04.2024).

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.02.2024 : справа № 415/2182/20, провадження № 13-15кц22 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555176> (дата звернення: 13.04.2024).

категорії фізичних та осудних осіб як представників будь-яких збройних формувань незалежно від їх юридичного статусу, а також окупаційної адміністрації.

По-друге, випадки вчинення більш тяжких злочинів під час здійснення насильства щодо населення в районі воєнних дій (ст. 433 КК України) утворює ідеальну сукупність протиправних посягань, що вимагає додаткової кваліфікації вчиненого за відповідними складами злочинів проти життя та здоров'я особи, статевої свободи або статевої недоторканості особи чи громадської безпеки. Крім того, «злочини, відповідальність за які встановлено у статтях 433 та 434 КК України, слід відмежовувати від злочину, передбаченого ст. 438 КК України, оскільки відповідальність за насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК України) та за погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України) настає лише у разі відсутності у діянні винного складу злочину, передбаченого ст. 438 КК України» [2, с. 1330].

По-третє, на думку вже цитованого Ю. В. Орлова, різні прояви воєнно-насильницьких злочинів слід відрізнати від злочинів проти людяності, адже це істотно впливає на кримінально-правову кваліфікацію. Дослідник пропонує розмежувати вказані різновиди злочинів з огляду на можливого суб'єкта їх вчинення та контекстуальний елемент. Так, воєнно-насильницькі злочини можуть бути вчинені переважно комбатантами. Натомість для злочинів проти людяності є характерним контекст широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, а також наявність відповідної політики держави чи організації, в межах якої реалізується відповідна систематичність. При цьому додатково слід враховувати, що: 1) вчинення відповідного злочину некомбатантом однозначно означає неможливість кваліфікації діяння як воєнного злочину; 2) систематичність нападів на цивільне населення ані прямо, ані побічно не згадується як контекстуальний елемент воєнних злочинів; 3) широкомасштабність нападів є ознакою воєнних злочинів лише настільки, наскільки ці злочини підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Однак це не означає, що відсутність широкомасштабності має тягнути за собою й відсутність воєнного злочину. Останній матиме місце, але підпадатиме виключно під національну юрисдикцію [8, с. 77–99].

Коментуючи наведену доктринальну позицію, потрібно зазначити, що вона не позбавлена логіки. Водночас із нею якщо і можна погодитися, то лише з урахуванням уже висловлених зауважень щодо можливого суб'єкта воєнно-насильницького злочину, передбаченого ст. 438 КК України, оскільки навіть сам дослідник в одному випадку зазначає, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 438 КК України, може бути виключно комбатант, а в інших своїх публікаціях

звертає увагу на те, що таким суб'єктом, окрім комбатантів, можуть бути і цивільні особи – суб'єкти забезпечення окупації.

Висновки

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що воєнно-насильницькі злочини в контексті збройного конфлікту в Україні доцільно поділяти на дві групи злочинів залежно від категорії потерпілих від їх учинення. Першу групу таких протиправних посягань становлять воєнно-насильницькі злочини проти цивільного населення (ст. 433, частини 1 і 2 ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни щодо зґвалтування та сексуального насильства; поневолення та катування; насильницького переміщення цивільного населення; умисного вбивства цивільного населення; ст. 442 КК України). Другу групу воєнно-насильницьких протиправних посягань становлять воєнно-насильницькі злочини проти військовослужбовців (ст. 434 КК України; ч. 1 ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни щодо жорстокого поводження з військовополоненими, зокрема у випадках застосування заборонених засобів, методів ведення війни, внаслідок яких військовослужбовець визнаний потерпілим). Для кваліфікації та відмежування від інших воєнно-насильницьких злочинів порушення законів та звичаїв війни в різних формах об'єктивної сторони ч. 1 ст. 438 КК України важливе значення мають не лише ознаки об'єктивної сторони, диспозиція якої має бланкетний характер, а й ознаки суб'єкта цього злочинного посягання, який не зводиться виключно до того, що ним може бути тільки комбатант. У статті запропоновано й інші рекомендації щодо особливостей кваліфікації різних видів воєнно-насильницьких злочинів та їх відмежування від злочинів проти людяності з урахування наявних щодо цього доктринальних позицій.

Список бібліографічних посилань: 1. Письменський Є. О. Про проблеми формування та реалізації кримінально-правової політики України в умовах воєнного стану (на прикладі однієї справи про колабораційну діяльність). *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1 (105). С. 130–144. DOI: <https://doi.org/10.33766/2786-9156.105.130-144>. 2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ : Дакор, 2018. 1368 с. 3. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: двадцять запитань та відповідей // Центр політико-правових реформ : сайт. 19.09.2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennya-zakoniv-ta-zvychayiv-vijny-dvadtsyat-zarutan-ta-vidpovidej> (дата звернення: 13.04.2024). 4. Кравчук О., Бондаренко М. Досудове розслідування воєнних злочинів // Вектор прав людини : сайт. 2022. URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-09-w-s-a> (дата звернення: 13.04.2024). 5. Кримінальне право України (у питаннях та

відповідях) : навч. посіб. / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, К. О. Черевко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2022. 520 с. **6.** Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 705 с. **7.** Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ : ФОРМ Голембоська О. О., 2018. 208 с. **8.** Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.

Надійшла до редколегії 16.04.2024

Прийнята до опублікування 21.05.2024

Sokurenko V. V. Criminal liability for the commission of war crimes: analysis of the corpus delicti of unlawful encroachments

The need for a criminal law analysis of military-violent crime is substantiated given the ongoing armed conflict in Ukraine, the annexation of some of its territories and the open calls of the russian authorities to destroy the Ukrainian nation and incite hatred towards everything that identifies Ukraine as a sovereign independent state. The classification of war crimes in the context of the armed conflict in Ukraine is proposed depending on the category of victims. Military violent crimes in the context of the armed conflict in Ukraine should be divided into two groups of offences depending on the category of victims. The first group of such unlawful encroachments includes war crimes against the civilian population (Article 433; parts 1 and 2 of Article 438 of the CCU – violation of the laws and customs of war regarding rape and sexual violence, enslavement and torture, forced displacement of civilians, intentional killing of civilians; Article 442 of the CCU). The second group of military-violent offences includes military-violent crimes against servicemen (Article 434 of the Criminal Code of Ukraine; Part 1 of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine – violation of the laws and customs of war regarding the ill-treatment of POWs, including cases of use of prohibited means and methods of warfare, as a result of which a serviceman was recognised as a victim).

The approaches to the interpretation of certain features of the objective and subjective sides of the corpus delicti of the relevant military-violent crimes in the course of law enforcement are analysed and clarified, and recommendations aimed at forming a unified law enforcement practice regarding their criminal law qualification are provided. The emphasis is placed on the fact that for the purpose of qualification and distinction from other war crimes of violation of the laws and customs of war in various forms of the objective side of Part 1 of Article 438 of the CC of Ukraine, not only the features of the objective side, the disposition of which is of a blanket nature, are important, but also the features of the subject of this criminal encroachment, which is not limited to the fact that it can be only a combatant. The author offers recommendations on the qualification features of various types of military violent crimes and their distinction from crimes against humanity, taking into account the existing doctrinal positions.

Key words: war crimes, classification, criminal law qualification, violation of the laws and customs of war, combatant, civilian population.

